

СТАНОВИЩЕ

от

доц. д-р Иван Г. Илиев,

член на научното жури за присъждане на научната и образователна степен *доктор* в научна област 2. *Хуманитарни науки*, професионално направление 2.1. *Филология: Германски езици – Синтаксис на съвременния английски език*

Кандидат: Надежда Павлова Тодорова

Докторантката е представила за защита дисертация, озаглавена *The Absolute Construction in English and Its Representation in Bulgarian. A Synchronic Contrastive Study* (*Абсолютната конструкция в английския език и нейното представяне на български език. Съпоставително синхронно изследване*). Трудът се състои от *Въведение (Introduction)*, четири глави: 1. *Текстови корпус (The Corpus)*; 2. *Теоретична основа (Theoretical Background)*; 3. *Самостоятелната конструкция в английски (The Absolute Construction in English)*; 4. *Български функционални еквиваленти на английската самостоятелна конструкция (Bulgarian Functional Equivalents of the English Absolute Construction)*; и *Заклучение (Conclusion)*.

Въведението (*Introduction*) представя обекта на изследване, изследователските цели и методологията. Изтъква се, че в труда се изследва английската *абсолютна*, тоест *самостоятелна* (б. м. – Ив. Ил.) *конструкция (absolute construction)*, която, според едно от непълните определения, представлява обособена второстепенна част на изречението, граматически независима, свързана семантично и интонационно, но не и синтактично с останалата му част, в повечето случаи без помощта на съюзи или съюзни думи. Например: *The two women, their business completed, retired to the bar; Danny is leaning back, his eyes alight*. И така нататък. Задава се въпросът защо по отношение на изследваното явление се използва терминът *самостоятелна* или *абсолютна конструкция* и се търси връзка с наименованието на подобни конструкции в латински. Обръща се внимание на факта, че макар да е безглаголна, самостоятелната конструкция в английски наподобява изречение (някои от примерите в работата обаче според мен не отговарят на този критерий – вж. по-нататък). Изброяват се и по-важните и други особености според Тодорова: че може да е без разширение или като такова да служат предлозите и съюзите *with 'с'*, *without 'без'*, *and 'и'* и др. (*She designed the stunning 'his' and 'hers' ..., with no expense spared; They left without a word, and he so sensitive*); че в нея е налице свой собствен открит подлог, различен от този в главното изречение; че в изречението тя изпълнява ролята на обстоятелствено пояснение и др.

Като цел на изследването се изтъква досегашната липса на систематизирана и пълна информация за английската самостоятелна конструкция, което води до това, че и в английски, и в български тя е недостатъчно позната или неправилно разбрана. В допълнение се изтъква и неудобството, което изучаващите английски българи изпитват при работа с подобни конструкции, поради което и ги избягват. Затова монографията има и теоретично, и практическо значение. Авторката си поставя за задача да класифицира, анализира и опише типовете самостоятелни конструкции в английски и да покаже функционалните еквиваленти на английската самостоятелна конструкция в български. Наред с това тя се опитва да отговори на въпроса дали и в българския език съществуват подобни самостоятелни конструкции, като предварително се заявява, че вероятно такива еквиваленти най-вероятно ще бъдат различните видове подчинени обстоятелствени изречения (*The current of the river is a slight one, the drop being not greater than eight inches in a mile* – Течението на Амазонка е бавно, *тъй като наклонът е не по-голям от осем инча на миля*) или предложни конструкции (*He came to the middle of the room and stood with his hands in his pockets, looking down at Dill* – Той застана в средата на стаята с ръце в джобовете и погледна Дил). Вторият пример се коментира и по-нататък в дисертацията – на с. 107. В английския пример (*He came to the middle of the room and stood with his hands in his pockets, looking down at Dil*) според мен въобще няма самостоятелна конструкция, защото маркираната с наклонен шрифт предполагаема такава конструкция *with his hands in his pockets* всъщност е обстоятелствено пояснение на сказуемото *застана (stood)* и предлогът *with* определено изпълнява ролята на свързка с изречението. Подобни примери в дисертацията има много: *They were standing against the wall with their hands above their heads* (с. 71) и т. н. – предлогът тук всъщност превръща „самостоятелната конструкция” в обикновено обстоятелствено пояснение за начин. По-нататък във въведението Тодорова изброява и методите си на работа – описателен, количествен, съпоставителен и др.

В глава първа, *Текстови корпус (The Corpus)*, основно са представени текстовете, от които са ексцерпирани примерите (над хиляда според авторката) – образци от английска писмена и устна реч, взети от телевизията, радиото и интернет, песни и др., както и паралелни английско-български текстове от шест книги, които са основен източник за изследването. Сочи се (с. 20), че от художествената литература са подбрани такива книги, които „покриват различни етапи от (развоя на – б. м. – Ив. Ил.) изследваните два езика, започвайки от 20 век до наши дни”. Подобно твърдение е неточно, защото то предполага изследване на различни писмени паметници в период от няколко века, а не на малко повече от сто години. Същото неточно изречение се повтаря и на следващата страница. Най-ранното произведение, включено в изследването, е *Тайната градина* от Франсис Бърнет (1911 г.), а последното по хронология е *Последната песен* от Н. Спаркс. Половината от книгите са от британски, а другата половина от американски автори. В главата предимно се съпоставя употребата на видовете изследвани от докторантката конструкции в различните по тип текстове.

Глава втора, както бе посочено, е озаглавена *Теоретична основа (Theoretical Background)*. Заглавието всъщност би трябвало да има продължение – *на изследването. В началото се прави преглед на библиографията, посветена на английските абсолютни конструкции, с кратки коментари към отделни изследвания. Посоченият преглед би могъл да се обособи като самостоятелна глава, както е прието да се прави, и би могъл да бъде значително по-обемен. Изреждайки изследванията, посветени на английската самостоятелна конструкция, Тодорова изведнъж необосновано включва тук и изследването на Рупел за самостоятелните конструкции в ранния индоевропейски език (Antonia Ruppel – *Absolute Constructions in Early Indo-European*, 2013), което е посветено на подобните конструкции в гръцки, латински и староиндийски, без да мотивира защо го поставя на това място, а после изведнъж завършва прегледа на библиографията отново с работа, отнасяща се конкретно към английски (*Absolute Clauses in English from the Systemic Functional Perspective* от He & Yang, 2015). Всъщност, при изясняване същността на абсолютната конструкция, докторантката би трябвало подробно да разгледа съществуването ѝ в други индоевропейски езици – освен в латински, гръцки (вж. и L. Fuller. *The Genitive absolute in New Testament/Hellenistic Greek: A Proposal for Clearer Understanding*; M. Perkins. *The Meaning of the Genitive Absolute*), староиндийски (G. Isoe. *The Ablative absolute in Latin and the Locative absolute in Sanskrit*; B. Delbrück. *Ablativ localis instrumentalis im Altindischen, Lateinischen, Griechischen und Deutschen*; Bhatt, V. *Pragmatics of Absolute locative in Sanskrit*; P. Aalto, P. *On the absolute instrumental in Sanskrit*; A. Ruppel. *The Development of the Genitive Absolute in Sanskrit*), такива има и в готски и староанглийски (В. Моргалева. *Абсолютные причастные обороты в готском и древнеанглийском*; G. Kenkyu. *A Study of Gothic Absolute Constructions*; K. Dewey and Y. Syed. *Case Variation in Gothic Absolute Constructions*), старобългарски (А. Милев. *Дателен самостоятелен в гръцкия текст на евангелията*; P. Мразек. *К дативно-инфинитивным конструкциям в старославянском языке*; V. Polák *Poznamky k staroslovenskemu dative absolutnimu*; J. Stanislav. *Dativ absolutny v starej cirkevnej slovancine*; R. Vecerka. *Syntax aktivnich participii v staroslovenstine*), староруски (Е. Ушакова. *Дательный самостоятельный в древнерусском языке*; И. Белорусов. *Дательный самостоятельный падеж в памятниках церковно-славянской и древнерусской письменности*), литовски (В. Амбразас. *Дательный самостоятельный в памятниках литовского языка 16-17 вв.*), на които, както се вижда, има посветена немалко литература (някои от посочените заглавия могат да се намерят и онлайн). Още повече, че Тодорова е и магистър по руски език. Именно в такава липсваща част на изследването е мястото на цитираната от дисертантката монография на Рупел.

Специално внимание се обръща на проблемите, свързани с дефинирането на самостоятелната конструкция, в която често се включват обособените части и конструкции, нямащи синтактични функции в изречението. Разглеждат се и термините, използвани по отношение на обекта на изследване в дисертацията: *абсолютна*, тоест *самостоятелна конструкция*, *абсолютно причастие*, *абсолютно подчинено изречение*,

самостоятелен номинатив и др. Прави се опит да се обоснове изборът на първия термин като основен, посочват се предимствата му в сравнение с употребата на термините *причастие (participle)* и подчинено изречение (*clause*), но не се коментира изобщо терминът *самостоятелен номинатив*. При това не е лошо да се знае, че конструкцията със самостоятелен номинатив съществува и в руски (вж. А. Попов. *Сравнительный синтаксис именительного, звательного и винительного падежа*; А. Сумкина. *К истории относительного подчинения в русском языке XIII-XVII вв.*). По-нататък в същата глава абсолютната конструкция се интерпретира според моделите на свързващата (Nexus Grammar), трансформационната, фразово-структурната и функционалната граматика.

Към глава трета, *Самостоятелната конструкция в английски (The Absolute Construction in English)*, също би трябвало да се подходи диахронно и да се проследи, макар и накратко, развоят на това синтактично явление в изследвания език още от староанглийския период. Липсата на диахронен подход в дисертацията е сериозна пречка за точното дефиниране на абсолютните конструкции, при което съчетанията, въведени от предлог и съюз, за мен са проблематични. Главата започва с обяснение на структурата на самостоятелната конструкция, която се състои от глаголна и именна част. Мястото на подобни обяснения е в предишната глава! Освен това не се изтъква, че глаголната част по принцип е причастие, което може да бъде изпуснато. Обяснява се, че конструкцията наподобява изречение, но не може да бъде смятана за такова, понеже липсва отношение подлог – сказуемо. И пак се повтаря че тя може да бъде неразширена или разширена с предлог или съюз, което обаче по принцип не е характерно за абсолютните конструкции. Затова е уместно да се направи и съпоставка на това по какво се различава английската самостоятелна конструкция примерно от латинската. Разглеждат се типовете подлози в конструкцията. Разглежда се маркирането по падеж – в именителен – *номинативна абсолютна конструкция* (Were your young lord permitted to join the king his brother – *he being now at the royal palace ...*) или *абсолютна конструкция в косвен падеж* (... *me staggering slightly because I'm thrown off balance*). Погрешно е твърдението (с. 64), че тук личното местоимение *me* е „*subject in the dative case*”. Тук на практика има само формална замяна на номинативна форма с акузативна (също като при *It's me = It's I*), която погрешно е определена като дативна, а не като акузативна (а най-добре е просто да се каже, че има косвена падежна форма).

По-нататък се разглеждат граматичните категории на английската самостоятелна конструкция – време, наклонение, вид, залог. Правилно се дава класификация според вида причастие, но тази класификация би трябвало да залегне като принцип при представянето на типовете самостоятелни конструкции в английски, което не е направено. Специално място за пореден път се отделя и на разширяването (аугментацията) на самостоятелните конструкции с предлози (*with, without*) и съюзи (*and*), разглежда се синтактичната функция и позицията на конструкцията в изречението. Обсъжда се и мястото на обекта на изследване сред други подобни синтактични обороти – елиптични изречения, безглаголни

изречения, обособени части на изречението и т. н., като Тодорова се опитва да покаже критерии за разграничаване, които обаче самата тя не следва. Така например, на стр. 90, авторката показва два примера:

1. "Well!" says Mum, *raising her eyebrows*.

2. "Well!" says Mum, *her eyebrows raised*.

Тя приема за съдържащ самостоятелна конструкция само втория пример, защото в него има подлог, различен от този в главното изречение. Но примери като: *You and me, face to face. And there's so much I could say* (с. 25); ... a young man and a young woman should be able to talk *face to face* as we have talked – ... млад мъж и млада жена могат да разговарят *насаме* като нас (с. 166) и др., които Тодорова определя като съдържащи абсолютна конструкция, едва ли могат да се третират по същия начин. Накрая докторантката дава и определение за самостоятелна конструкция (с. 93) – самостоятелната конструкция е изреченска част, имаща собствен интонационен контур, представляваща безглаголно обстоятелствено изречение със свой открит подлог, неразширена или разширена с *with, without, what with* или *and*, която функционира като глаголна или именна фраза и изразява ограничен брой обстоятелствени значения. После се пристъпва към класификация на експерпираните самостоятелни английски конструкции, която тук ще спестя.

Глава четвърта разглежда *Български функционални еквиваленти на английската самостоятелна конструкция (Bulgarian Functional Equivalents of the English Absolute Construction)*. На практика това е най-обемната и най-важната глава в изследването, тъй като една от главните цели на работата е да се види какво стои в български език срещу т. нар. *самостоятелна конструкция* в английски.

Главата започва с опит да се отговори на въпроса *Има ли самостоятелна конструкция в български?* Споменава се отново, че подобни конструкции съществуват в редица класически езици: самостоятелен аблатив в латински, самостоятелен генитив в старогръцки, самостоятелен локатив в санскрит, самостоятелен датив в готски и старобългарски. Също така се отбелязва, без да се цитира конкретен автор, че английската абсолютна конструкция се приема за калка на латинския самостоятелен аблатив. Тук не става ясно защо по отношение на английски не се използва съответстващия термин *самостоятелен номинатив* при такова твърдение, защо подобни конструкции съществуват и в другите изброени по-горе древни езици и защо, след като е калка от латински в староанглийски, а не самобитно явление, тази конструкция се е запазила в говоримия съвременен английски език. Не е ясно какво се има предвид, като се казва, че старобългарските самостоятелни дативни конструкции се състоят „от име или местоимение в датив, или **наречие** (? – удебеляването и въпросителният знак мои! – Ив. Ил.)” и от причастие в датив”, понеже не се дават никакви примери. В заключение се завършва с изречението, че терминът *абсолютна конструкция* не се използва по

отношение на съвременния български език и въпросните структури се третира предимно като обособени части на изречението. Тук липсата на теоретична част за старобългарските самостоятелни конструкции е голям недостатък). Нищо не се казва и за употребата на дателния самостоятелен в руските паметници.

След това се дава структурен модел на българските съответствия на английските самостоятелни конструкции. Твърди се, че някои изречения показват аналогични случаи на употреба в български и английски: Той се усмихна *с горната устна разтегната*, така че да се вижда част от предните му зъби (с. 106). Като носител на езика смятам, че този пример е изкуствен и непривичен за българин и е откровено повлиян от английския оригинал. По-нататък в главата се разглеждат конкретно функционалните български еквиваленти на английската самостоятелна конструкция или на това, което се приема за такава синтактична структура от авторката: просто изречение; сложно съчинено, сложно съставно и сложно смесено изречение; елиптично изречение; отделни части на изречението и т. н.

В края на дисертацията се намират *Заключението (Conclusion)*, библиография и други приложения.

В изследването на Тодорова, което като замисъл е по-добро, отколкото като реализация, определено има неясноти, грешки, пропуски и неправилно структуриране, които трябва да се коригират при евентуално издаване на монографията. Въпреки това работата си остава първото съпоставително изследване на въпросното синтактично явление в английски и български, а в българската англицистика безспорно се чувства нужда от подобен труд. Той обхваща достатъчен по обем материал, използвани са голямо количество примери и, както бе посочено, освен теоретическа, би имал и практическа полза в обучението на български студенти по английски език. Би бил и полезна основа при по-нататъшни проучвания в същата област. Трябва да се отчете и сложността на материята, както и трудностите при набавяне на определена литература по въпроса.

Освен това академичната биография на докторантката показва, че на нея не ѝ липсват амбиция и упоритост в постигането на образователни и научни цели. Поради посочените причини препоръчвам на Надежда Павлова Тодорова да бъде присъдена образователната и научна степен *доктор* и гласувам за.

Доц. д-р Иван Илиев

